

novissima hora est. Docet his verbis, omne verbum quod a veritate extraneum est, et asserit se Verbum esse Dei, Antichristum esse, sic enim possibile est intelligere quod ait: *Et nunc antichristi multi facti sunt*, cum unum sit, quod est verum. Sicut autem manifestat historia lectionum, non multi fuerunt homines in tempore apostolorum qui christos se esse dixerunt, nisi forte Dositheus Samareus, unde et Dositheani dicuntur; et Simon de quo referunt Actus apostolorum, qui se Virtutem esse Dei magnam pronuntiabat. Præter hos neque ante, neque postmodum fuerunt, quantum ad scientiam meam. Sed omnis sermo qui proficitur expositionem Scripturarum et fidem earum, non autem habet veritatem, iuste Antichristus esse intelligendus est, veniens in nomine Christi, et dicens quod ego sum Christus, mentiens, et minime potens ostendere veritatis formam in se. Et quoniam eis qui discutiunt verba Scripturæ uti inveniant sensum ejus, frequenter occurrunt quidam intellectus quasi veri, cum non **852** sint veri, aliquando autem traduntur et ab aliis verisimilibus coloratis sermonibus, ut non facile inveniatur qui verus est sensus, priusquam adversus mendaces existimationes inventus fuerit verior sensus et firmior: propterea puto quod Christus ad interrogationem discipulorum suorum dicentium: *Quando hæc erunt? et quod signum adven-tus tui, et consummationis sæculi?* ita respondit: *Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et multos seducent.* Vere enim qui implet illud mandatum quod ait: *Estote prudentes nummularii*; et illud quod ait: *Omnia probate: quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete vos*⁴⁶, multos videbit seduci a multis intellectibus et verbis profitentibus esse se Christum Dei Verbum. Et utinam soli qui extra Ecclesiam sunt seducerentur, facile erat cavere seductionem. Nunc autem ipsi qui profitentur se ecclesiasticos esse, de necessariis quibusque capitulis falluntur et seducuntur, sicut ipsa dissensio eorum testimonium est, quoniam et qui intus sunt seducuntur. Sed consequenter, quemadmodum solet esse in errantibus per vias has corporales differentia erroris, et quidam quidem etiam contra ipsam publicam viam quæ quæritur, vadunt errantes, alii autem modicum aliquid de semita recta declinant, ut sint revocabiles: et multæ sunt errantium differentia: hoc modo videmus etiam eos qui a veritate aberrant. Et Marciones quidem, et Basilides, et Valentiniani, et Apelliani, et Ophitæ, multum a propo-sita errant via, qui omnino contraria sapiunt veritati. Quidam autem de publicis quidem et manifestis capitulis non dissentiant: ut puta de uno Deo qui legem et Evangelium dedit, aut de Christo Jesu primogenito universæ creaturæ, qui in fine sæculi secundum prædicationes prophetarum venit in mundum, et suscepit in se veram humanæ carnis natu-

A ram, ut etiam nativitate subiret ex Virgine, et mortem crucis suscepit, et surrexit a mortuis, et deificavit quam susceperat humanam naturam. Athuc autem et de Spiritu sancto, quoniam ipse ille fuit in patriarchis et prophetis, qui postea in apostolis datus est, et de resurrectione mortuorum sicut Evangelium docet certissime credunt, et omnia quæcunque feruntur in Ecclesiis. De aliis autem non paucis, tamen modicis, nova proponunt dogmata, et ipsi utique sunt ex illis qui seducuntur a falsis intellectibus, et verbis venientibus in nomine Christi, qui est Verbum et veritas. Et malum quidem est invenire aliquem secundum mores vitæ errantem, multo autem pejus arbitror esse in dogmatibus aberrare et non secundum verissimam regulam Scripturarum sentire. Quoniam sicut [si] in peccatis mortalibus puniendi sumus, amplius propter dogmata falsa peccantes. Si enim sufficeret conversatio morum bonorum hominibus ad salutem, quomodo apud gentes philosophi, aut apud hæreticos multi continenter viventes nequaquam salvantur, quasi obscurante et sordidante conversationem eorum dogmatis falsitate? Arbitror autem quoniam generalem munditiam quæ est non solum in actibus, sed etiam in scientia, volens ostendere sermo in psalmo vicesimo tertio⁴⁷, dicit: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus, et puro corde.* In Proverbiis autem⁴⁸: *Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis confidat mundum se esse a peccatis?* Mundum ergo corde et castum corde non alium arbitror esse, nisi eum qui ab omni dogmate falso mundum et castum possidet cor; sic et innocentem manibus et mundum a peccatis eum existimo esse qui in actibus vitæ suæ irreprehensibilis est. Sciendum est autem quoniam, quantum ad veritatem, impossibile est esse aliquem innocentem manibus, et mundum a peccatis, ut non sit purus corde et castus a dogmatibus falsis, sicut e contrario impossibile est mundum quidem et castum esse corde a dogmatibus falsis, ut non sit innocens manibus et mundus a peccatis. Hæc enim alterutrum se sequuntur et non separantur ab invicem, sermo mundus in anima et vita irreprehensibilis. Abundantius autem de capitulo illo tractavimus, docentes nos ipsos secundum ea quæ visa sunt nobis in loco, ut custodiamus nos ab omni errore falsorum dogmatum, sive de manifestis et principalibus capitulis, sive de his quæ videntur minora, ut audiamus qui dixit⁴⁹: *Non declinabitis ad dexteram, aut sinistram*; ab eo qui dixit⁵⁰: *Ego sum via.* Nec seducamur, sed vigilemus, ne quis nos fallat eorum qui veniunt in nomine Christi, dicentes: Ego sum Christus, ego sum veritas, et sapientia, et lumen verum. Puto autem quia non solum est sermo Christus, est et sermo Antichristus; veritas Christus, et simulata veritas Antichristus; sapientia Christus, et simulata sapieu-

⁴⁶ I Thess. v, 21, 22. ⁴⁷ vers. 3, 4. ⁴⁸ Prov. xx, 9. ⁴⁹ Deut. v, 32. ⁵⁰ Joan. x: v, 6.

tia Antichristus, fallens amatores sapientiae Dei et veritatis, quæ omnia pertinent ad fidei rationem. Sed etiam in his virtutibus quibus conversamur secundum Deum, invenimus omnes veras virtutes esse Christum, et omnes simulatas virtutes Antichristum. Quoniam omnes species boni quasunque habet Christus in se in veritate ad adificationem hominum, eas omnes habet in se diabolus in specie ad seductionem sanctorum. Si enim Christus justitia est, sunt autem frequenter viæ viri quæ videntur esse justæ, novissima autem earum respiciunt in profundum inferni ⁴⁹. Quando ergo videtur justitia cum non sit justitia vera, ea talis justitia Antichristus est, adversus justitiam Christum. Arbitror et castitatem esse Antichristum, quæ est apud **853** hæreticos, in errorem mittens homines, ne intelligant ecclesiasticam castitatem Christum. Sic et misericordia est Antichristus contra misericordiam Christum; qui faciunt eleemosynas, sed non propter justitiam Dei. Est et patientia Antichristus in eis qui videntur quidem pati pro Christianitate, et usque ad effusionem sanguinis concertantes, videlicet ne videantur denegare Christianitatem: iniquitatem autem in excelsum, in ipsa etiam effusione sanguinis sui loquuntur, et ponunt in cælo os suum. Est et virtus Antichristus seducens ignorantem, quoniam multi dicturi sunt Christo in illa die: *Domine, in nomine tuo dæmonia ejecimus, et virtutes multas fecimus* ⁵⁰. Ad quos respondebit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem, nunquam vos novi* ⁵¹. Si enim nunquam eos Christus cognovit, virtutes autem se fecisse gloriantur in nomine Christi, non erant virtutes illæ a Christo qui non noverat illos, sed ab eo qui transfiguratur se non solum in angelum lucis, sed etiam in ipsum Christum. Opus est ergo nobis Deo auxiliatore, et ipso Christo vivente in nobis, ut apertis oculis nostris videamus ne quis nos seducat, vel sermo, vel virtus, vel ab intus, vel a foris, promittens se esse Christum, cum sit inimicus ejus cæterarumque virtutum ipsius. Considera etiam illud, quod multi veniunt in nullo alio nisi in nomine meo. Solum enim nomen Christi Antichristus suscipit, nec opera facit, nec verba veritatis ejus docet, nec sapientiam ejus ostendit in se. Et quemadmodum, secundum quosdam Barabbas dicebatur et Jesus, sed latro erat nihil habens Jesu præter nomen, sic multos existimo christos, sed nomine tantum. Nota autem quoniam nusquam invenitur Dominus in Scripturis hoc ipso sermone utens, et dicens: Ego sum Christus, ut ne simile aliquid dicat multis venturis in nomine ejus atque dicentibus: Ego sum Christus. Sufficiebant enim ei ad credentium fidem quoniam ipse est Christus, opera Dei quæ solus poterat facere Christus, et sermo quem docebat, et virtus, super mille voces clamantes: *Ego sum Christus* ⁵².

Sic autem nunquam manifeste dixit: Ego sum, sed per opera dixit et per doctrinam pietatis, ut ipse dicat ad Petrum, quasi qui nunquam ab eo audisset, didicisset autem a Patre quia ipse erat Christus Filius Dei vivi: *Beatus es, Simon Bar-Jona, quia non caro et sanguis revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis* ⁵³. Si enim ipse in corpore constitutus manifeste dixisset ad eum: *Ego sum Christus*, caro ei revelasse videbatur, non tantum Pater. Propterea sufficit ad seductionem antichristorum hoc solum quod dicunt: *Ego sum Christus*, quod nunquam Christus legitur dixisse, et multi sunt qui seducuntur. *Lata est enim porta et spatiosa via quæ ducit ad perditionem, et multi intrant per eam* ⁵⁴; pauci autem qui inveniant eam viam quæ ducit ad vitam ⁵⁵.

34. *Audietis autem prælia, et opiniones* ⁵⁶ *præliorum. Videte ne terreamini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis* ⁵⁷. Lucas autem hoc modo: *Cum audieritis prælia et seditiones, ne terreamini* ⁵⁸. Duo proponit, unum quidem ita: *Audietis prælia*; alterum autem: *Auditiones præliorum*. Et primum quidem videamus secundum simplicem traditionem, secundum quod multi intelligunt, quid distant auditiones præliorum a præliis. Pone mihi prælia esse ubi civitates super civitates insurgant, aut gentes gentibus, aut alter alterius rem tollat, vel fortior interficiat fortem. Quid ergo post prælia auditiones significant præliorum? Maxime quia non est dictum: Videbitis prælia, et audietis de præliis, sed utrinque posuit: *Audietis*; id est, et prælia audietis, et præliorum auditiones audietis. Et ponamus audire quidem prælia, esse quando filii pacis a præliis custodiunt oculos suos mundos, ut non videant maligna; et quoniam non possunt aspicere super labores et dolores, audiunt de præliis qualis civitas pugnet et adversus qualem civitatem, aut qualis gens a quali expugnetur gente. Quid autem erit extra hoc alterum audire prælia, et audire auditiones præliorum? Vide ergo si potes (quantum ad simplicitatem verbi dico) talem differentiam dare: non est id ipsum longe prælium positum audire quia prælium est, et juxta prælium esse, et ipsas præliantium voces audire. Habet ergo utrumque suam significationem. Et forte qui quidem audit ipsas voces quæ fiunt in præliis, audit prælia; qui autem de præliis longe gestis audit, auditiones audit præliorum: nec enim ipsa prælia audit. Cum sint autem sermones ambigui, potest quis ex diverso dicere, quoniam qui longe quidem est, amplius audit de illis; qui autem est juxta prælia, audit ipsorum præliorum auditiones. In utroque ergo videtur esse aliquis differentiae intellectus.

35. Ascende nunc ad moralem intellectum et spiritalem, si quo modo possis aliquem sensum de eminentia scientiæ Christi, et de subtilitate evan-

⁴⁹ Prov. xvi, 25. ⁵⁰ Matth. vii, 22. ⁵¹ ibid. 23. ⁵² Matth. xxiv, 5. ⁵³ Matth. xvi, 17. ⁵⁴ Matth. vii, 13. ⁵⁵ ibid. 14. ⁵⁶ al. *auditiones*, et sic mox interpret. ⁵⁷ Matth. xxiv, 6. ⁵⁸ Luc. xxi, 9.

gelistarum invenire dignum, ut non deponas evangelicæ sapientiæ dignitatem. Vide ergo si recordantes ea quæ superius tradita sunt de eo quod ait⁸⁵: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et multos seducunt*, possumus secundum eorum consequentiam etiam ista interpretari. Omnis igitur qui perfectus est, et videt in animam suam gloriosum adventum Verbi, quod corrumpit et consummat mundum, et crucifigit eum viro justo, ut moriantur in eo omnes res mundiales, et qui exercitatos habet sensus ad capiendum, necesse est ut quærens et discutiens, in multa incurrat dogmatum prælia; audiet etiam multos profitentes veritatem, **854** et diversas de ea traditiones: ut sicut bonus miles Verbi invulnerabilis animo maneat ab omnibus profitentibus veritatem, non autem videntibus eam neque manifestantibus, sed contraria veritatis quasi veritatem pronuntiantibus, et dignus efficiatur suscipere in animam suam gloriosum Christi adventum, secundum quod est Deus Verbum, quod fuit in principio apud Deum, quod solet venire ad eos qui, postquam cognoverint Christum secundum carnem, et susceperint Verbum quod factum est caro, tantum ascendunt præ multis, ut possint capere non qualemcumque gloriam, sed gloriam quasi Unici a Patre. Et forsitan a[in] diversis gloriis Verbum Dei apparet, secundum virtutem uniuscujusque animæ videntis, secundum quod se capacem anima unaquæque præbuerit. Ei ergo qui perfectus est, et ad consummationem sæculi pervenit quantum ad se, tale apparet Verbum, ut qui viderit eum, dicat: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unici a Patre, plenum gratia et veritate*⁸⁶. Ergo si quis dignus habendus est ut tale suscipiat Verbum, et videat, necesse habet ante hujusmodi visionem Verbi audire in anima sua prælia; per alios autem qui quasi veritatem asserunt quicquid illis fuerit visum, præliorum auditiones. Et bene Salvator proficientibus ad perfectum discipulis, postquam locutus est de præliis, superaddidit: *Videte*, et non dixit: *Audite*, hortans eos sollicitos esse ut oculis animæ possint videre, postquam audierint prælia et auditiones præliorum, singulorum quæ audiuntur naturam, et videntes eam non terreantur: quoniam talia intelligibilia prælia solent in diversis persuasionibus occurrere hominibus justis, et conturbare et commovere animas eorum ad dubitandum ne forte vera sint quæ verisimilia esse videntur, cum sint falsa, aut certe vel ad credendum eis perfecte quasi veris. Quotquot ergo proficiscuntur ad perfectionem quæ est in Christo, et ad conversationem cælestis Ecclesiæ, cum audierint prælia hæresum, quæ adversus veram fidem et adversus seipsos invicem præliantur, et audierint auditiones præliorum philosophiæ, et vanæ seductionis secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi,

A et non secundum Christum, exercitantes seipsos in his quæ dicuntur, quærunt et cogitant mandatum Christi dicentis: *Videte*, et vident quidem quæ dicuntur, videntes autem cum verisimilitudine mendacia, non seducuntur, sed sperant sine vulnere talium præliorum gloriosum adventum videre Christi, qui est Verbum: maxime si audientes secundum Christi mandatum prælia et auditiones præliorum, nullam perturbationem animæ patiantur, sed sub pace Dei protecti, quæ custodit eorum sensus dignorum, non fuerint territi. Si quis autem audiens prælia et auditiones præliorum, secundum quod exposuimus, non fuerit sollicitus ad videndum ea quæ dicuntur in diversis verisimilitudinibus, et quia non fuit sollicitus ad videndum, **B** territus fuerit, non solum decipietur a multis venientibus in nomine Christi, et dicentibus: *Ego sum Christus*⁸⁷, verum etiam interficietur ab hujusmodi gladiis insanabilia suscipiens vulnera; de quibus gladiis dictum est: *Vulnerant gladii, quorum vulnera sapientium linguæ solent sanare. Hi autem qui perturbantur, et quia non sibi prospiciunt, in hujusmodi præliis cadunt, illi sunt qui in valle Sion vulnerantur et moriuntur, de quibus dicit Scriptura*⁸⁸: *Vulnerati tui non vulnerasti gladio, nec mortui tui mortui in bello*. De quibus nunc tantum significare oportet nos: sed non ejusmodi que hominis esse præparare ad audiendum prælia et auditiones præliorum, ut audiens videat, et non terreatur, sed viri perfecti in Christo, in carne quidem viventis, non tamen secundum carnem militantis; cujus militiæ arma non sunt carnalia, sed fortia Deo, et valentia destruere munitiones et cogitationes extollentium se adversus scientiam Dei. Nam secundum Salomonem, multas civitates munitas hæresum suasionem verborum ascendit vir sapiens, et ascendens destruxit munitionem in qua impii confidebant. Paulus destruxit, qui paratus fuerat ad destructionem civitatum munitarum, adversantium veritati. Qui talis est, postquam audierit prælia et auditiones præliorum, videns, et quasi sapiens ascendens super civitates munitas, et destruens munitiones in quibus impii confidebant, laudans Deum et gratias agens Deo, et a quo didicit talia prælia præliari, et servare mandatum quod ait: *Sanctificate bellum*⁸⁹, clamat et dicit: *Benedictus Dominus Deus qui docet manus meas in bellum, et digitos meos in prælium, misericordia et refugium meum*⁹⁰. Et propter hujusmodi prælia dicitur de David ab uxore Nabal⁹¹: *Prælia Domini dominus meus pugnabit*. Puto autem et mysteria esse talium præliorum prælia quæ in Scripturis leguntur; mysteria etiam esse destructionis præliantium adversus veritatis congregationem, maxime quæ leguntur in libro Jesu Nave⁹² de destructionibus civitatum: et mysteria sunt omnium congrega-

⁸⁵ Matth. xxiv, 5. ⁸⁶ Joan. i, 44. ⁸⁷ Matth. xxiv, 5.

⁸⁸ I Reg. xxv, 28. ⁸⁹ cap. x.

⁹⁰ Isa. xxii, 2. ⁹¹ Jerem. vi, 4. ⁹² Psal. cxlvi, 1, 2.

tionum adversariorum virtutum. Audientes ergo praelia et auditiones talium praeliorum, attendamus quod ait: *Videte ne terreamini*. Et debemus scire quoniam oportet hæc fieri expectanti adventum Verbi, ut audiant praelia et auditiones praeliorum; sed non statim ut audierit, mox erit finis. Propter quod finem oportet expectare omnem hominem qui vult fieri salvus, quoniam *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*.⁶⁷ Secundum Lucam autem⁶⁸, si audierimus praelia et seditiones, ne conturbemur. Praelia quidem quæ sunt a scientia falsi nominis et a sapientia principum huius mundi; seditiones autem, non consentientium sibi invicem in conventu Ecclesiæ. Diversas enim sententias de variis negotiis manifeste audimus, maxime qui volumus proficisci ad perfectionem quæ est in Christo. Non solum extra Ecclesiam praelia, verum etiam in Ecclesia intus seditiones. A quibus omnibus alieni fuerunt apostolorum discipuli, quorum omnium, sicut in Actibus apostolorum⁶⁹ est scriptum, *erat cor unum et anima una*. Confirmati enim erant in eodem sensu et in eadem scientia. Tamen nos, etsi audiverimus ejusmodi praelia et seditiones ejusmodi, non terreamur. Oportet enim primum antequam videamus perfectionem sapientiæ quæ est in Christo, hæc fieri; sed non statim erit finis quem querimus. Oportet enim nos stabiliri et confirmari in pace, ut sine terroremus, nec a seditionibus conturbemur, ut post hæc valeamus capere finem qui non est in auditione praeliorum neque in ipsis seditionibus; pacificus enim finis longe est ab omnibus istis.

36. *Exsurgit enim gens adversus gentem, et regnum adversus regnum, et erunt fames, et pestilentiæ, et terræmotus per loca. Hæc enim omnia initia sunt dolorum*.⁷⁰ Marcus eadem, addit autem, *et turbellæ*.⁷¹ Lucas similiter ipsa, addit autem, *terroresque de cælo, et signa magna erunt, et hiemes*.⁷² Primum simplicia loci et corporalia exponamus. Sicut enim ægrotant corpora ante mortem eorum qui vim non extrinsecus patiuntur, et quemadmodum in omnibus per infirmitatem sit via ad separandam animam a corpore suo, sic talis et tanta creatura mundi, cum corrumpi cæperit, quasi initium habens et finem; quoniam quæ videntur temporalia sunt, et quia cælum et terra transibunt: necesse est ante corruptionem ut langueat, ut terra quidem frequentius terræmotibus conquassetur, aer autem vim quamdam morbiferam concipiens, pestilens fiat. Adhuc autem et vitalis virtus terræ repente deficiens offocet.⁷³ fructus, et omnes naturas arborum deliciens generatrix earum virtus. His igitur accidentibus, consequens est ut mobilis natura, quasi totius mundi pars aliqua constituta, compatiatur universarum rerum mutationi: utputa, consueta escarum nutrimenta non resumens, veniat

A ad defectum et corrumpatur. Nam *cæli peribunt, quoniam sicut vestimentum veterascent*.⁷⁴ *Quidquid autem veterascent et senescit, prope interitum est*.⁷⁵ Consequens est ut et propter inopiam ciborum in avaritiam et bella homines excitentur adversus eos qui non tantam patiuntur inopiam, et ut ex comparatione aliorum quæ in rebus necessariis sunt abundantium, fiant insurrectiones aliorum adversus alios, et gens pugnet adversus gentem et regnum adversus regnum. Possibile est autem cum aliarum indigentia rerum, etiam hominum bonum sensum habentium indigentiam fieri, ut per hæc tranquilla et pacifica vita non inveniatur in multis, sed insurrectiones, et lites, et perturbationes fiant, interdum quidem propter avaritiam, interdum autem propter concupiscentiam principatus, aliquando autem et propter gloriæ vanæ cupiditatem insanam, interdum autem et cupiditate vanæ gloriæ principum, qui non sunt contenti proprio regno, sed volunt suum quidem extendere principatum et multas sibi subdere nationes.

37. Adhuc autem profundiores dabit aliquis causam eorum quæ ante consummationem mundi sunt eventura, maxime de praeliis. Quoniam sicut adventus Christi in pluribus gentibus divina virtute fecit pacem, secundum quod dicit Propheta de illo⁷⁶: *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec extollatur luna*; et sic pax multiplicata est mundi propter incrementa Ecclesiarum futura, ut ea pax salutis multorum fiat occasio, dum non coguntur exire ad bella et pugnare pro patriis sicut pridem fiebat; sic consequens est, cum propter abundantiam iniquitatis refriguerit charitas multorum, et ideo dereliquerit eos Deus et Christus ejus, iterum fieri praelia, videlicet dum non prohibentur operationes seminatrices bellorum a sanctitate, sed magis adhuc nutriuntur propter malitiam hominum supercrescentem, ut omnium accidentium malorum causa esse dicantur qui accesserunt quidem ad Verbum, sed postea declinaverunt et omnes simul inutiles facti sunt in mundialibus malis. Nam quandiu steterint sales terræ, ad quos Dominus dixit⁷⁷: *Vos estis sal terræ*, et omnia constant salibus temperata. Postquam autem infatuati fuerint ipsi sales, ut secundum Scripturam dicamus, et ea quæ saliebantur ab eis sicut insulsa infatuantur, corrumpuntur, et fetent, et resolvuntur. Adhuc autem et quandiu steterit lux mundi, omnia diriguntur a claro lumine dispensata; cum autem hoc ipsum lumen diminutum fuerit in animis hominum, dum propria et naturali esca non nutritur, tunc occupantibus omnia tenebris, cum in tristitia facta fuerint omnia et calamitatibus, fiet quasi conventus super omnia adversariorum virtutum, dum non ventantur a sanctis et a Christo in eis, qui solebat eos vitare: sed quasi in tenebris siue aliqua prohibitione operabuntur in cordibus hominum, ut excitent gen-

⁶⁷ Matth. x, 22. ⁶⁸ xii, 9. ⁶⁹ iv, 32. ⁷⁰ Matth. xxiv, 7, 8. ⁷¹ Marc. xiii, 8. ⁷² Luc. xxi, 11. ⁷³ Ak suffocet. ⁷⁴ Psal. ci, 27. ⁷⁵ Hebr. viii, 13. ⁷⁶ Psal. lxx, 7. ⁷⁷ Matth. v, 13.

tem adversus gentem et regnum adversus regnum. Si autem, quemadmodum et placet quibusdam, et fames et pestilentia ab huiusmodi operationibus sunt, et ab angelis Satanæ, similiter et fames et pestilentia tunc invalescent ab adversariis virtutibus, quando [non] fuerint sales terræ et lux mundi Christi discipuli, qui sunt principes potestatis Dei, destruentes in hominibus prælia quæ faciunt adversariæ potestates, et omnia quæ ex earum malitia seminantur. Et aliquando quidem in Israel fames et pestilentia fiebant propter peccata, et siccitates quas orationes sanctorum solvebant, Samuelis, Jeremiæ cæterorumque similium. Bene autem positum est ⁷⁸: *Erunť fames, et pestilentia, et terræmotus per loca.* Nec enim in semel vult Deus perdere humanum genus; sed iudicans per partes, paulatim in eo dunt sunt fames, et pestilentia, et terræmotus per loca, dat pœnitentiæ locum his qui ex modicis castigationibus emendantur et convertuntur ad Deum. Et quemadmodum incipientibus infirmitatibus possibile est afferre medicinalia adjumenta, sic incipientibus fame, et pestilentia, et terræmotibus per loca, possibile est quibusdam hominibus ad conversationem, et fidem, et sapientiam sanctorum purgatoria dare. Si autem incipientibus huiusmodi malis non fuerit facta pia correctio, proficient ad pejus fames, et pestilentia, et terræmotus, cum locum habuerit abominatio desolationis, non contenta parte alia mundi: veniet ut etiam in loco sancto consistat. Tamen insurrectiones gentium super gentes, et regnorum adversus regna, et fames, et pestilentia, et terræmotus per loca exsurgentes, initia esse dicuntur pejorum calamitatum, quas Dominus appellavit dolores. Si ergo tales erunt primitiæ dolorum, qualia putas erunt incrementa dolorum? Qualis autem et finis erit generalium dolorum in universo mundo, ut non jam per partes, sed universum exterminent mundum? Tamen arbitror quæ sunt secutura, adversus impios fore tantummodo, ut in doloribus acutissimis et diutinis crucientur, donec deponant quæ conceperunt et formaverunt semina peccatorum ab operationibus contrariis. Et Pharaō quidem non bene facere cupiens, præcepit omne masculinum quodcumque fuerit natum Hebræis, ut projiciatur in flumen ⁷⁹; Deus autem bonus quasi vere bonus occidit semina malorum quæ receperunt, ut per multos labores et dolores ea deponant, quoniam conceperunt dolorem, et pepererunt iniquitatem. Et quid aliud decet Deum, nisi ut occidat omnem iniquitatem quam generant peccatores, quibus huiusmodi mortis dies melior est quam dies natalitatis ipsius, secundum quod scriptum est ⁸⁰: *Melior dies mortis super diem natalitatis?* Sic et abortum meliorem eo quod nascitur, bene quis dicit: *Et dixi bonum super eum abortum. Nam abortus huiusmodi in natiuitate venit, et in tenebris ambulat, et in tenebris nomen ejus contegetur* ⁸¹. Et hæc tractavi-

⁷⁸ Matth. xxiv, 7. ⁷⁹ Exod. i, 16. ⁸⁰ Eccle. vii, 2.

mus abundantius consequentia aspicientes, secundum quod ait ⁸²: *Hæc omnia initia sunt dolerum.*

38. Quoniam autem et moralem intellectum existimo esse etiam in isto loco, secundum ea quæ dixi, consequenter et hæc sunt dicenda: quoniam si quis gloriosam et regalem formam Verbi visurus est, adventum ipsius gloriosum, necesse est ei ut excitetur non solum audire prælia et auditiones intelligibilium præliorum, ut videns discat nequaquam terri, sed etiam ut videat gentem mendacii alicujus, et motum verborum trahentium ad aliquam sectam insurgentem adversus aliam aliquam mendacii gentem, quoniam huiusmodi gentibus nunquam est pacificus finis. Quod frequenter videmus inter hæreticos fieri, et inter ecclesias malignantium surgere alterius hæresis gentem super gentem alterius hæresis. Sic et regnum alicujus verbi insurgit adversus alterius verbi erratici regnum: quoniam Satanæ et omne mendacium adversus se ipsum dividitur semper, propterea non potest stare. Ergo qui proficiscitur ad videndam gloriam Christi et regnum, hoc est Verbi perfectionem et regnum quod regnat et dominatur, pœnens omnes adversarios sermones sub pedibus suis et in conculcationem pedum suorum necesse est ei ut quærens veritatem, frequenter inopiam sensuum patiat, quibus proprie anima nutritur ad requisitionem eorum quæ sunt quærenda. Et sicut aliquando qui proficiscebantur ad terram promissionis, afflicti sunt, famem passi sunt carnalium ciborum transitu, ut celeste accipiant manna, sic oportet inopia sensuum tentari eum frequenter, et nihil pati ex ea, qui perfectione Verbi est nutriendus. Et quotidie hoc ipsum videmus in nobis, quando quærimus aliquem veritatis sensum in Scripturis: priusquam inveniamus quod quærimus, aliquam inopiam sensuum patimur, donec solvitur in nobis ejusmodi inopia sensuum a Deo, qui dat dignis escam in tempore opportuno ad manducandum et vestimentum ad induendum. Oportet etiam eum qui videt gloriosum adventum, id est adventum sapientiæ in animam suam, necesse est eum videre pestilentias morbidorum sermonum, et nihil pati ab eis. Pestiferi autem sermones sunt omnes qui ab hominibus pestiferis proferuntur, iniquitatem in excelsum loquentibus, et ponentibus in cœlo os suum in superbia et magna promissione: ut puta, Marcionis sermones adversus Creatorem mundi, et impiæ blasphemie, quædam pestilentie sunt animarum, corruptentes hominum mentes, et facientes animas in eorum ⁸³ suspicionibus agrotare. Valentini etiam de masculinis et femininis sæculis fabulæ, et de natiuitate Creatoris mundi quam ex falsa sapientia confluerunt, et quæcumque alia garrulant, quid aliud sunt nisi pestilentie; Basilidis quoque sermones, detrahentes quidem eis qui usque ad mortem certant pro veritate, ut confiteantur coram hominibus Jesum, in-

⁸¹ Eccle. vi, 3, 4. ⁸² Matth. xxiv, 8. ⁸³ Al. er-

different **857** autem agere docentes ad denegandum, et ad sacrificandum diis alienis, non minus possunt et corrumpunt audientes se, qui in iisdem sermonibus docent non esse alias peccatorum poenas nisi transcorporationes animarum post mortem. Nam ut dimittam manifeste falsum esse quod dicitur, adhuc autem tollunt ab hominibus salutarem timorem, et qui vel propter timorem futurarum poenarum servaturi se fuerant a multitudine peccatorum, nutriunt audaciam impietatis eorum. Multae igitur fames et pestilentiae erunt omnibus videre volentibus gloriosum Christi adventum in anima sua, sed nihil eis nocebunt. Videbunt enim tantummodo eas, sed nihil patientur ab eis. Patientur autem et motus eorum quæ quærentur in plurimis locis Scripturarum, verisimilitudinem contrarietatis vel mendaciorum habentibus; sed postmodum patientur nihil, neo motus auditionum falsarum vellet eos ab expectatione gloriosi et divini et perfecti adventus Jesu Christi Verbi. Et qui dicturus est: *A timore tuo, Domine, in utero tuo concepimus, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis quem fecisti super terram*⁸⁵, aut secundum quod dictum est: *Filii mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*⁸⁶, necesse est eum in primis in omnibus istis doloribus fieri famis, et pestilentiarum, et motuum: quod sustinens pariet quod concepit et formavit in se Christum Verbum, ut dicat in nativitate ejus: *Ecce evangelio vobis gaudium magnum*⁸⁷, et gloriam in excelsis Deo, et pacem super terram.

39. *Tunc tradent vos in tribulationes, et occident vos: et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, odio habebunt invicem, et multi pseudoprophetae insurgent, et seducunt multos; et quoniam abundavit iniquitas, refrigescat charitas multorum: sed qui permanserit in finem, hic salvus erit. Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet finis*⁸⁸. Et sine expositione quidem textus a seipso est manifestus, quoniam frequenter traditi sunt discipuli Christi in tribulationes, et propter Verbum sunt interfecti, et propter Christum odio habiti gentibus. Si autem discutere quis velit quod ait, *omnibus gentibus*, non satis inveniet certum, quoniam omnibus etiam in ultimis partibus terræ commorantibus gentibus odio habetur populus Christi: nisi forte et hic aliquis dicat propter exaggerationem positum *omnibus* pro multis. Proponens autem tibi quod dicit, *tunc tradent vos*, invenies quæstionem. Nec enim postquam insurrexerunt gens contra gentem, et regnum adversus regnum, et post fames et pestilentias per loca, tunc traditi sunt in tribulationes, et occisi sunt, et odio habiti ab omnibus gentibus propter nomen Christi: nam et priusquam hæc fierent, traditi sunt Chri-

stiani in tribulationes, et dantes testimonium veritati sunt interfecti, et odio habiti sunt gentibus cum quibus habitaverunt. Adversus hanc autem quæstionem qui secundum verba vult intelligere, respondebit quoniam tunc maxime tradentur Christiani in tribulationes, quemadmodum nunquam: tunc odio habendi maxime ab omnibus gentibus cohabitantibus sibi, sicut nunquam; et omnia patientur pro nomine Christi, cum surrexerit gens contra gentem, et regnum adversus regnum: et fient fames, et pestilentiae, et terræmotus per loca. Amant enim qui in calamitatibus sunt, causas earum discutientes, invenire aliquid quod loquantur. Cum hæc ergo contigerint mundo, consequens est quasi derelinentibus hominibus decorum culturam, ut propter multitudinem Christianorum dicant fieri bella, et fames, et pestilentias. Frequenter enim famis causa Christianos culparunt gentiles et quicumque sapiebant quæ gentium sunt: sed et pestilentiarum causas ad Christi Ecclesiam retulerunt. Scimus autem et apud nos terræmotum factum in locis quibusdam, et factas fuisse quasdam ruinas, ita ut qui erant impii extra fidem, causam terræmotus dicerent Christianos, propter quod et persecutiones passæ sunt Ecclesiæ, et incensæ sunt; non solum autem illi, sed et qui videbantur prudentes, talia in publico dicerent, quia propter Christianos fiunt gravissimi terræmotus. Quod autem dicitur, *et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum*, sic salvare quis poterit, quia nunquam quidem in unum consenserunt omnes gentes adversus Christianos: cum autem contigerint quæ Christus prædixit, tunc quasi succedendi sunt omnes a quibusdam gentilibus incipientibus Christianos culpæ, ut tunc fiant persecutiones jam non ex parte sicut ante, sed generaliter ubique adversus populum Dei. Tunc continget illud ut multi scandalizentur qui videntur in fide consistere, et se alter alterum tradent, et erit odium inter ipsos etiam qui videntur fideles. Tunc pseudoprophetae multi insurgent multitudinem insensatorum fallentes; tunc et refrigescente charitate non solum apud infideles, sed etiam in ipsis fidelibus, et fervor charitatis ex multis iniquitatibus refrigescet, ita ut pauci remaneant certantes pro veritate usque ad finem, qui et salvandi sunt soli. Et in hoc statu constitutis rebus, Evangelium quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo (multi enim non solum barbararum, sed etiam nostrarum gentium, usque nunc non audierunt Christianitatis verbum), tunc autem⁸⁹ prædicabitur, ut omnis gens evangelicam audiat prædicationem, et nemo derelinquatur qui non audivit, et tunc erit sæculi finis. Si autem hæc ita se habent, jam non **858** ignorabimus de eo quod dicit, *tunc tradent vos*, nec falsum suspicabimur quod ait, *et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum*, dicentes verita-

⁸⁵ Isa. xxvi, 18.⁸⁶ Galat. iv, 19.⁸⁷ Luc. ii, 10 et 14.⁸⁸ Matth. xxiv, 9 et seqq.⁸⁹ Dele autem.

tem hujus verbi nondum esse impletam, quandiu A non est factum quod ait, *tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent*. Nondum enim multi proditores de Ecclesia facti sunt, et nondum falsi prophetæ exstiterunt multos fallentes : sic et nondum odio habiti sunt ab omnibus gentibus etiam in ultimis partibus terræ habitantibus, propter nomen Christi, sic et nondum est prædicatum Evangelium regni in toto orbe. Non enim fertur prædicatum esse Evangelium apud omnes Æthiopas, maxime apud eos qui sunt ultra flumen; sed nec apud Seras, nec apud Orientem audierunt Christianitatis sermonem. Quid autem dicamus de Britannis, aut Germanis, qui sunt circa Oceanum, vel apud Barbaros, Dacos, et Sarmatas, et Scythas, quorum plurimi nondum audierunt Evangelii verbum, audiri sunt autem in ipsa sæculi consummatione. Aspice enim quod ait, *et prædicabitur hoc Evangelium regni in toto orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc erit finis*. Si autem vult quis temere dicere prædicatum esse jam Evangelium regni in toto orbe in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit et quod ait, *tunc erit finis*, jam finem venisse : quod dicere temeritatis est magnæ, et hominis non intelligentis quæ Paulus ad Thessalonicenses Epistola secunda⁸⁵⁹ dicit, dicens : *Ne quis vos seducat ullo modo quasi instet dies Domini : quoniam nisi venerit primum discessio, et revelatus fuerit homo peccati, filius interitus, et cætera, non erit Domini dies*. Hæc secundum simplicem exposuimus traditionem. Si autem debemus secundum quod moraliter supra tradidimus et hic intelligere moralem tractatum, talia exponemus : quoniam qui visurus est secundum Verbi Dei adventum illum gloriosum in animam suam, necesse est ut secundum mensuram profectus sui ad Verbi perfectionem insidias a contrariis operationibus patiat, quasi magnus athleta, et traditus in tribulationes derelinquatur. *Multæ enim tribulationes justorum*⁸⁶⁰, et quanto quis justior voluerit fieri, tanto magis quasi angustam et tribulatam cum affectu ambulans viam in tribulationes incurrit, et tribulatus occiditur mundo; et quanto ad manifestorem proficiscitur visionem Verbi, tanto amplius tribulatur. Quoniam perfectior invenitur Christus in eo, ab omnibus odientibus Christum odietur, non tantum a gentibus omnibus secundum carnem, quantum a gentibus spiritualium nequitiarum. Ipsa enim implantata manifestatio proprietatum Christi in eo, propter quas et dicitur Christianus, facit eum ab omnibus habentibus spiritum mundi odiri, ad perfectionem adhuc Christi amplius et amplius contententem. Sed et in dissensionibus et quæstionibus pauci erunt intenti veritatem plenius attingentes. Plures autem scandalizabuntur et cadent ab ea, proditores et accusatores effecti in alterutrum propter dissensionem dogmatum veritatis, quam

non omnes apprehendere possunt : quæ causa fiet ut odiant se invicem. Et cum hujusmodi quæstiones in plures venerint, multi quidem erunt non sane tradentes de futuris sermonem, et quomodo non oportet interpretantes prophetas, quos pseudo-prophetas quis dicere non peccabit, seducere multos. Valde autem pauci erunt veritatem investigantes. Falsæ autem doctrinæ a proposito veritatis fortem quidem solvent, eos autem qui prurientes sunt aure, multiplicabunt, ad delectamentum eorum loquentes iniquitatem legi contrariam, et tantum nocebunt verba docentium multorum contraria, ut etiam ferventem dilectionem quæ prius fuerat in simplicitate fidei, refrigescere faciant existimationi comprehensionis divinarum mysteriorum et veritatis. Sed qui potuerit videns omnia hæc manere in primo apostolicæ traditionis et ecclesiasticæ inductionis proposito, ipse salvabitur : et sic prædicatum Evangelium in animas omnium, erit in testimonium omnibus gentibus, id est omnibus cogitationibus incredulis omnium animarum.

40. Cum videritis abominationem desolationis, quod scriptum est per Daniele prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat. Verba prophetæ quæ locutus est de abominatione desolationis futuræ, sunt hæc : *Et confirmabit testamentum multis septimana una, et in dimidio septimanæ tolletur sacrificium, et libatio, et super templum abominatio desolationis erit, et usque ad consummationem temporis consummatio dabitur super desolationem*⁸⁶¹. Vere quidem comprehendere sermones Danielis nullius alterius est, nisi Spiritus sancti qui fuit in Daniele, ut de septimanis omnibus manifestet sermonem et de abominatione desolationis dicta ab eo. Si autem oportet et nos pauca secundum quod nobis videtur, exponere de hoc loco, dicendum est quoniam septuaginta annos qui fuerunt post adventum Salvatoris nostri, demonstrare videtur sermo. Hæc enim septimana quæ propter septem decadas annorum dicitur septimana, confirmat testamentum multis, quando et apostoli Christi post ascensionem ipsius orationi et verbo instantes a Deo illuminabantur in omnem scientiam voluntatis divinarum Scripturarum et a Spiritu sancto. In dimidio autem septimanæ, id est in tribus et semis decadis annorum, sublatum est sacrificium altaris, id est in triginta quinque annis impletum est quod fuerat scriptum : *In dimidio septimanæ tolletur sacrificium* 859 *et libatio*.

Tunc autem super templum quod fuit in Jerosolymis, facta est abominatio desolationis templi et civitatis, in eo videlicet tempore quando viderunt circumdatam Jerusalem ab exercitu, ut secundum quod prophetaverat Salvator de ea, cognoscat quod appropriavit desolatio ejus. Et hanc desolationis abominationem factam super templum ab exer-

⁸⁵⁹ II Thess. iii, 2, 3. ⁸⁶⁰ Psal. vii, 30. ⁸⁶¹ Matth. xxiv, 15. ⁸⁶² Dan. ix, 27.

citu Jerusalem circumdante, dicit propheta usque ad tempus consummationis manere, ut consummatio fiat mundi super desolationem Jerusalem et templi quod est in ea. Et ubi sunt qui se dicunt Judæos et non sunt? qui dicunt, ædificabitur Jerusalem quæ est deorsum, priusquam sæculi consummatio fiat? *Consummatio*, inquit, *dabitur super desolationem ejus*. Si autem ædificabitur templum, ædificabitur ei qui *adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut colitur, ut sedeat in templo hujusmodi, ostendens se quasi sit Deus*¹¹: quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illuminatione adventus sui¹². Sive ergo placeat quibusdam ædificari hanc Jerusalem super terram, tamen non erit falsum quod dicitur¹³: *Consummatio est danda super desolationem ipsius*. Si autem oportet et de temporibus aliquid dicere, dicimus quoniam in *Chronicis* Phlegontis cujusdam dicitur (si tamen debemus et hunc quasi vera dicentem de templo suscipere), quoniam circa quadagesimum annum a quinto decimo anno Tiberii Cæsaris facta est destructio Jerusalem et templi quod fuit in ea. Deduc ergo prædicationis Domini fere annos tres, et tempus resurrectionis ipsius, quando per dies quadraginta apparens illis docebat eos de regno Dei, et invenies forsitan plus minus: quoniam circa dimidium septimanæ, computans per decadas annorum, est completum quod dictum est¹⁴: *Tolletur sacrificium meum et libatio*, quando, et super templum abominatio desolationis est facta, quæ desolatio usque ad tempus consummationis manebit. *Consummatio* enim, secundum quod diximus, *dabitur super desolationem*. Si autem constat nobis talis traditio septimanæ, dicentibus, quantum ad dictum, impletum esse quod dictum est, non solum: *Tolletur sacrificium meum, et libatio*, sed etiam illud quod scriptum est, ut abominatio desolationum super templum contingat, sine dubio manifeste ostenditur adventus Christi etiam ex verbis Danielis prophetæ dicentis¹⁵: *Septuaginta septimanæ concisæ sunt super populum tuum, et super civitatem sanctam ut consummetur peccatum, et signetur peccatum, et deleantur iniquitates, et ut adducatur justitia æterna, et ut signetur visio, et prophetia: et ungetur Sanctus sanctorum, et cognoscat intelligens ab exitu verbi respondere et ædificare Jerusalem usque ad Christum ducem septimanæ sexaginta duæ: et convertetur, et reædificabitur platea et murus, et evacuabuntur tempora: et post septimanas sexaginta duas interibit unctio, et judicium non est in ea. Civitatem autem et sanctum corrumpei cum duce veniente, et excidetur in diluvio, et usque ad finem belli concisi interitus: et confirmabit testamentum multis septimana una, et in dimidio septimanæ tolletur sacrificium, et libatio, et pinnae usque ad consummationem festinationis*. Post hæc sequitur sermo quem exposuimus sic habens:

Et confirmabit testamentum multis septimana una, et cætera. Arbitror autem septuaginta septimanas concisas super populum et super civitatem sanctam, ut consummetur peccatum, quatuor millia nongentos esse annos ab Adam usque ad septuaginta annos qui fuerunt post dispensationem Christi. Consummatum est enim peccatum populi, propter quod et a Deo est derelictus. Et illorum quidem peccatum signatum est, credentium autem injustitia est deleta, et post deletionem ejus adducta est in Christo vita æterna. Sed quoniam lex et prophetæ usque ad Joannem, qui ostendit Christum, propterea puto dictum signari visionem et prophetiam. Nam quoniam nequaquam sunt in prophetis visiones post Joannem, ideo signata est visio et prophetia. Signata autem visione et prophetia, nactus est unigenitus Sanctus sanctorum Christus. Quem Christum unctum cognoverunt prophetæ et Daniel, et intellexerunt aliquo modo ab exitu verbi, quando *verbo Domini cæli firmati sunt*¹⁶. Et ab exitu verbi, respondere in sanctis, qui ab initio fuerunt et prophetis Domini, sed et ædificari Jerusalem, usque ad Christum ducem transierunt septimanæ sexaginta duæ, hoc est primum quidem anni quadringenti nonaginta, quæ sunt per decadas computatæ septimanæ septem. Post hoc autem anni quatuor millia trecenti quadraginta, qui sunt similiter per decadas computatæ septimanæ sexaginta duæ. Post quos reversus est Christus, et ædificavit plateam in qua sapientia fiducialiter agit, et murum in cujus fastigio prædicatur. Evacuata sunt autem populi tempora, propterea quod super adilitas septem septimanas, sexaginta duas septimanas, sublatum est a populo christiana quod fuit in templo, ut jam non sit judicium apud eos. Sed et civitas et sanctum corruptum est cum superveniente postea duce populo illi, sive Herode, sive Agrippa. Hunc enim dicit esse historia Judæorum. Sed vide ne putes quod ait corrumpi eum duce veniente, referri ad Christum. Ubi enim voluit ipsum intelligi Christum, utrisque nominibus usus est Daniel, dicens, *usque ad Christum ducem*. Quando autem tacet nomen Christi, corrumpendum introducit ducem, quoniam defecit dux post Christum, et dux de femoribus ejus¹⁷, venit enim cui reposita **860** erant. Post quem excisus est in diluvio populus usque ad finem belli concisi super eos. Sed his accidentibus illis, confirmavit Deus testamentum multis in septimana una: in cujus septimanæ dimidio cessare fecit incensum, et sacrificia, et templum, quod, arbitror, a pinna nominavit, interitum usque ad consummationem in festinatione, quando et derelicta est peccantibus eis domus eorum. Quæ autem sequuntur in textu Danielis, sicut potuimus, exposuimus. Hæc autem omnia visa sunt nobis ex Daniele juxta interpretationem evangelici textus opponere, ut manifestemus verbum

¹¹ II Thess. II, 4. ¹² ibid. 8. ¹³ Dan. IX, 27. ¹⁴ Gen. XLIX, 10.

¹⁵ ibid. ¹⁶ Daq. IX, 24 et seqq. ¹⁷ Psal. XXXII, 6.

quod ait ¹ : *Cum videritis abominationem desolationis, quod dictum est per Daniele prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat.*

41. Nunc autem ipsum textum Evangelii declaramus. Diximus stare quidem in loco sancto abominationem desolationis, principem esse qui Jerusalem circumdedit exercitu. Itaque quoniam pessima contigerunt his qui tunc fuerant in Judæa, hinc hæc futura prophetans populo Dominus dicit ² : *Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes.* Et talia fuerunt quæ contigerunt in tempore illo, ut ita dicamus, ut qui esset super tectum domus, non haberet tempus descendere et tollere aliquid de domo sua; et qui in agro erat, non posset reverti in civitatem et tollere vestimentum suum. Et non erat tunc tempus misericordiæ, neque super prægnantes, neque super lactantes, neque super infantes earum. Ideo dicit (quantum ad verba dico) : *Væ prægnantibus, et nutriendis in illis diebus* ³. Et quasi ad Judæos loquens, qui arbitrabantur in Sabbato non oportere vel agere, vel ambulare viam amplius quam est Sabbati iter, ideo dicit : *Orate autem ne fiat fuga vestra in hieme, vel Sabbato* ⁴. Non solum enim in Sabbato, sed etiam in hieme pessimum erat salutem querere per fugam. Refertur autem ab his qui Judaicam historiam conscripserunt de illis quæ tunc contigerunt, quoniam tribulatio magna facta est populo, qualis nunquam fuit ab initio mundi usque ad tempus Christi, sed nec postea fieri potest ut talis eis contingat, propterea quod ausi sunt manus inferre in verum Christum Dei, cujus mysterium et nomen venerans David, dicebat de Saule persequente et occidere se volente : *Non injiciam manus meas in Christum Domini* ⁵. Præcisionem autem dierum illorum futuram propter electos Dei qui credunt in Christum, abbreviationem intelligimus dierum illorum. Tunc autem in magna calamitate populo constituto, et electis qui sunt in Judæa pericula patientibus, multi seductores dicebant : *Ecce hic Christus, ecce illic.* Quos observare docens discipulos suos dicebat tunc ⁶ : *Si quis vobis dixerit : Ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia.* Dicere autem quis potest aut Simonem Magum ⁷, qui dicebat se esse Virtutem Dei magnam, aut si quis ei similis fuit, seducere volens, si possibile esset, et electos. Hæc prævenientes diximus, non adjicientes in hoc loco aliam expositionem, nisi eam quæ secundum textum est, propter eos qui traditione simplici delectantur, ut quæ videntur eis utilia diceremus, quoniam hæc Dominus futura prophetans præscius veritatis exposuit.

42. Si autem oportet propter eos qui volunt et

A possunt ascendere verbo ad altiora, reexplicemus ab initio proposita Evangelii verba, et secundum quod possumus exponamus eadem iterum spiritaliter. Et primum quidem suscipiamus verbum de abominatione desolationis stante in loco sancto. Debet enim qui legit diligens esse, et intelligere, ut non seducatur a desolationis abominatione. Locus igitur sanctus intelligibilis est omnis dictio Scripturæ divinæ, quam locuti sunt sancti prophetæ qui fuerunt a sæculo, Moyses, et post eum cæteri. Non solum autem, sed etiam dictio evangelistarum, vel apostolorum Jesu Christi. In hoc ergo loco sancto omnium Scripturarum tam Veteris Testamenti quam Novi, Antichristus, quod est falsum Verbum, stetit frequenter per hoc ipsum quod stare videtur in B Scripturis divinis, ostendens se quasi sit Deus, et quasi ipse sit Christus Deus Verbum, et ipse est abominatio desolationis. Est enim frequenter videre in argumentationibus impiis dogmatum apud hæreticos hanc abominationem desolationis, id est Antichristum verbum falsum, abominationem desolantem a Deo omnem hominem qui receperit eam in se abominationem adversantem veritati, extollentem se super omne verbum quod est extra eum, quod annuntiatur esse extollentem se et super omne verbum Dei, quod unusquisque (82) hominum colere vult, sive vere, sive mendaciter. Nam unumquodque hæreticorum dogma non solum veritati adversatur, sed etiam cæteris dogmatibus similiter falsis. Et quoniam sic extollitur, ut etiam in templo Scripturarum sedeat, per ipsum templum, id est per ipsas Scripturas, volens se ostendere quoniam ipse vere est Deus Verbum, semper ergo qui divinas legit Scripturas, intelligat eas, maxime quando viderit abominationem desolationis, secundum ea quæ diximus, stantem in eo quem exposuimus loco sancto sanctarum Scripturarum. Qui autem intellexerit eum, destruet vera traditione, id est illuminatione adventus Christi qui est veritas, eum verbum qui in alieno loco sancto stare videtur, et intelligens talem abominationem desolationis, irritam faciet eam, et ejiciet a loco sancto in quo stare videtur. Maxime autem destruet eum Christus qui loquitur in eo verum lumen. Iste autem Christus, si in aliquo loquatur volente audire et proficari, non infirmatur, 861 sed omne falsum verbum, quod est abominatio desolationis stans in loco sancto et sedens in templo Dei, quod est Antichristus, interficiet spiritu oris sui per eos qui se præbuerint capaces ipsius. Quod verbum falsum frequenter non stat, sed etiam sedet in templo, quando quasi rationabiliter et bene constructum videtur. Qui autem vident hanc abominationem desolationis, ita ut possint de ea dicere : *Non enim versutias ejus ignoramus, in*

¹ Matth. xxiv, 15. ² ibid. 16. ³ ibid. 19. ⁴ ibid. 20. ⁵ I Reg. xxiv, 11. ⁶ Matth. xxiv, 23, 24. ⁷ Act. viii, 9, 10.

(82) Locum sic restitue, quod annuntiatur esse verbum Dei extollentem se et super omne quod unusquisque, etc.

eo dum legunt intelligentes quæ vera sunt, fugiant A
 falsum, et recedant ubi eos mendacium comprehen-
 dere non valebit. Non autem potest comprehen-
 dere mendacium eos qui ex Judæa, littera, fugiunt
 ad spiritualia et intelligibilia, et sublimes veritatis
 montes. Ut autem intelligamus: *Fugiant in mon-*
tes ⁹, accipe exemplum quod dicitur manifeste de
 fuga laudabili, quale est quod ait Apostolus ¹⁰: *Fu-*
gite fornicationem, et quod ait Sapientia ¹¹: *Quasi*
a facie serpentis fuge peccatum, vel quale est quod
 in mysterio dicit Rebecca Jacob ¹²: *Ecce Esau fra-*
ter tuus minatur occidere te. Nunc ergo, fili, audi vo-
cem meam, et surgens fuge ad Laban fratrem meum
in Carran, et habita cum illo aliquot dies, donec
avertatur ira fratris tui. Et omnis, arbitror, qui
 filius est Jacob, opera consummans Jacob, intelli-
 gens omnem morem odibilem Deo, qui est Esau, B
 fugit quasi intelligens. Si autem non fugiat eum
 qui fornicarius est et pollutus sicut Esau, et quasi
 non fugiens Esau, sed cohabitans ei, non fit filius
 Jacob qui fugerat eum. Ipse autem Jacob habitans
 cum Laban utilis sibi et dispensationi quæ erat
 secundum Deum, abscondit cor suum, ut non an-
 nuntiaret ei quoniam fugiebat, et fugiebat ipse et
 omnia ejus. Bonum est ergo fugere etiam a Laban,
 a consiliatore carnalium qualitatum, in quibus ha-
 bitantem non oportet permanere in eis, sed fugere
 cum omni domo sua. Nam et si voluerit persequi
 post eum, Deus illum avertet a fugientibus eum,
 ut, etsi comprehenderit eum postmodum aliquando,
 nihil mali facere ei possit fiducialiter pronuntianti: C
Apud quem inveneris deos tuos, non vivat in conspectu
fratrum nostrorum: cognosce quid tuorum est apud
me, et accipe ¹³. Nec enim cognosci poterit aliquid
 apud Jacob de rebus Laban. In his ergo evangelicis
 dictis quæ in præsentī tractamus, imperatur ut qui
 cognoscunt abominationem desolationis stantem in
 loco sancto, intelligant in eo dum legunt, ut fugiant
 in montes. Qui ergo in tali Judæa quam diximus,
 fides est in vetustate litteræ, constitutus habetur, fu-
 giat in montes spiritualium novitatum. Et si quis
 inventus fuerit ascendisse super tectum verbi, et
 stare in fastigio ædificationis ejus, non descendat
 inde occasione ut auferat aliquid de domo sua: et
 vadat. Nihil enim opus habebit manens in tecto, et
 abstinens se ne quando inde descendat. Et si fuerit
 quis in agro, sive in eo in quo absconditus est the-
 saurus, sicut Dominus ait in parabola quadam:
 aut qualis fuit ager ille Jacob plenus, cui assimi-
 laverat eum benedicens pater ipsius, et dicens ¹⁴:
Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni quem bene-
dixit Dominus, in quo agro secundum spiritales be-
 nedictiones legis, benedictur omnis qui secundum
 legem vixerit, dicente Scriptura ¹⁵: *Benedictus tu in*
civitate, benedictus tu in agro. Qui ergo est in tali
 agro totius plantationis quam plantavit Pater cœ-

lestis, non revertatur retro. Non enim tantummodo
 ille qui mittit manum in aratrum, et reversus fue-
 rit retro, non est aptus regno Dei, sed etiam qui in
 agro est quem tradidimus, et reversus fuerit retro
 causa eorum quæ oportuerat oblivisci, sine dubio
 incurrit in abominationem desolationis, id est in
 seductionem verbi mendacis: et maxime si spolia-
 verit se vestimentum suum vetus, id est veterem
 hominem cum actibus ejus, et iterum conversus
 fuerit retro tollere vestimentum suum. Diligenter
 ergo debemus attendere, ne forte aliquid eorum
 quæ sunt deorsum, et sunt in domo, velimus de-
 scendentes tollere, aut relictum vestimentum retro
 repetere relinquentes agrum, et conversi retro,
 cum debueramus appetere ea quæ sunt priora, et
 oblivisci posteriora, et neque stare in aliqua re-
 gione illa, sed in monte salvari, ut non comprehen-
 damur cum his qui sunt combusti propter quod in
 Sodomis sunt comprehensi.

43. *Væ autem pregnantibus et nutrientibus in illis*
diebus ¹⁶. Quoniam sunt et aliquæ animæ concip-
 ientes generationes, manifestavit propheta di-
 cens ¹⁷: *A timore tuo, Domine, in utero concepimus,*
et parturivimus, et peperimus spiritum salutis quem
fecisti super terram. Sicut enim in pregnantibus for-
 matur et figuratur semen, sic et in anima quæ su-
 scipit verbum, paulatim formatur et figuratur concep-
 tio verbi in ea. Et hoc puto dicere Paulum ad
 Galatas ¹⁸: *Filii mei quos iterum parturio, donec*
formetur Christus in vobis. In Epistola ad Timo-
 theum ¹⁹ dicit idem salvandam mulierem *per filio-*
rum generationem, si permanserit in fide, et dilec-
ctione, et sanctitate cum castitate. Quæ est autem
 hæc mulier, nisi anima quæ verbum concipit Dei et
 veritatis, et parit opera bona similia Christo? Irra-
 tionabile autem est existimare de sensibili genera-
 tione dictum quod ait ²⁰: *Mulier seducta in præ-*
varicationem facta est, salva autem erit per filiorum
generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et
sanctitate cum castitate. Animæ ergo quæ noviter
 susceperunt verbum, et adhuc prægnantes consti-
 tutæ, needum fructificaverunt in eo in utero intel-
 ligibiliter habentes, non possunt sustinere stantem
 in loco sancto adversantem veritati sermonem, ne-
 que stare quominus seducantur persuasionibus

862 ejus. Propterea si aliquando abominationem
 desolationis, secundum quod tradidimus, stantem in
 loco sancto viderit anima in utero habens, quæ
 needum fructificavit ex Verbo, incurrit in *væ* quod
 Dominus dicit ²¹: *Væ pregnantibus*. Projiciet enim
 conceptionem, et evacuabitur a spe quæ est in acti-
 bus veritatis. Sed et si videatur formatum et fructi-
 ficatum verbum, non autem fuerit enutritum suffi-
 cienter augmentibus et magnum facientibus eum nu-
 trimentis, sed manserit immaturum, secundum si-
 militudinem sugentis factum est, et super hujus-

⁹ Matth. xxiv, 16. ¹⁰ I Cor. vi, 18. ¹¹ Eccli. xxi, 2.
¹² xxvii, 27. ¹³ Deut. xxviii, 35. ¹⁴ Matth. xxiv, 19.
¹⁵ ibid. 14, 15. ¹⁶ Matth. xxiv, 19.

¹⁷ Gen. xxvii, 42-44. ¹⁸ Gen. xxxi, 32. ¹⁹ Gen.
²⁰ Isa. xxvi, 18. ²¹ iv, 19. ²² I Tim. ii, 15.

modi generationes veniet quod super sugentes. Si autem, sicut in multis exemplaribus scriptum est *væ sugentibus*, dicendum est quoniam animæ sunt quæ lactantur adhuc, ad quas dicit Apostolus ²¹: *Lac vobis potum dedi non escam, nondum enim poteratis, sed nec usque adhuc potestis, adhuc enim estis carnales*. Dicit autem et alibi ²²: *Facti estis opus habentes lacte, et non solida esca. Omnis enim qui lacte altitur, imperitus est verbo justitiæ: parvulus enim est*. Istæ sunt ergo animæ quæ propter infirmitatem, et quia facile seducuntur, non possunt inseductibiliter permanere in conspectu abominationis desolationis stantis in loco sancto: se victæ enim consentiunt ei, utpote Deo. Et est videre hæreticorum Ecclesias plenas de lamentandis prægratantibus, vel nutrientibus, vel sugentibus. Pleuruntque enim animæ quæ in Ecclesia prægnantes fuerunt, aut nutriendas, aut sugentes, fuerunt seductæ a desolationis abominatione: et seductæ ab eo verbo falso qui stat in loco sancto per falsam traditionem dogmatum perversorum, abominationis illius susceperunt *væ* quod a Domino factum est ²³: *Væ in utero habentibus et nutrientibus*. Non autem quandocunque, sed in diebus illis abominationis desolationis desolationum. Omnis enim qui audit verba iniquitatem in excelsum loquentium, et suscipit ea in diebus ejus, ille abominatione desolationis subditus fit.

44. *Orate autem ut ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato*. Est enim, sicut diximus, quædam fuga hominum secundum præceptum Verbi, ut qui fugit quæ fugere oportet, melior sit eo qui non fugit, [et ideo talia et majora delinquit per hoc quod non fugit,] sed semetipsum subditum facit perdentibus animam malis. Quod est autem constituta fuga atque laudabilis manifeste docet Apostolus, dicens ²⁴: *Fugite fornicationem*. Fugit autem fornicationem qui omnem occasionem irritantem et provocantem ad fornicandum evitat, et neque juvenibus commiscetur, in quantum potest, ne forte consumatur per eas; neque descendit ad consuetudines eorum talium, sed avertit se omnino ab hujusmodi hominum concitationibus. Qui vult fugere fornicationem, audiat et illud quod dicitur ²⁵: *Cum saltatrice noli assiduus esse, ne forte consumaris in desideriis ejus*. Fugit autem fornicationem abundantius, qui accendentes et excitatrices seminis escas, in quantum valet, evitat, et vino, si potest fieri, non utitur donec transeat ferventior ætas. Si autem utitur, modico utatur secundum apostolicum præceptum dicens Timotheo ²⁶: *Jam noli aquam bibere, sed vino modico utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates*. Et quid plura? Ille est qui fornicationem fugit, et semper fugam istam laudabilem operatur quæ a Deo fugere non permittit. Operatur autem hanc fugam qui promptus est ad fugiendam

A fornicationem. Et non solum fornicatio nobis est fugienda, sed et omne peccatum. Ideo bene dixit Scriptura ²⁷: *Quasi a facie serpentis fuge peccatum*. Frequenter autem convenit fugere ab Antichristo, verbo et falsi nominis scientia, maxime quando necdum sic idoneus est homo ut habeat in se Dominum operantem, qui interficit spiritu oris sui ²⁸ persuasiones mendaciorum; nec ascendit ad tantum altitudinis, ut habeat in se eum qui destruit illuminatione adventus sui omnem persuasionem verisimilitudinem veritatis habentem et assimilantem se veritati. Qui autem fugit, debet cognoscere etiam locum ad quem fugere debet, et orare etiam propter tempus, ut non in eo tempore fugiat quod est adversarium fugæ. Loca ergo fugientibus erunt B montes, quos Christus ostendit, dicens ²⁹: *Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes*. Et qui fugiunt in istos montes dicant psalmum graduum sic habentem ³⁰: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi*. Ideo autem tollit oculos suos in montes, quia scit abundantiam quæ est in montibus illis; propterea dicit ³¹: *Fundamenta ejus in montibus sanctis*. Et si fugerit in montes quos præcepit Dominus, veniet ad locum sanctum, in quo factus et videns visum illum magnum, dicet quod dictum est ³²: *Transiens videbo visum hunc magnum*. Et qui hujusmodi est, audiet: *Solve calceamentum pedum tuorum, locus enim in quo tu stas, terra sancta est* ³³. Fugiant ergo in montes qui fugiunt secundum Dei mandatum. Quoniam ergo in tranquillitate animæ constitute possunt impetrare fugam salutis, hieme autem comprehendente incurrunt in eos quos fugiunt, ideo orent ut ne fiat fuga eorum hieme vel Sabbato, si quidem vigilaverit Christus in eis. Si autem obdormierit, tunc descendens procella venti in stagnum, descendet etiam super eum qui fugit, quia non [simul] Jesus fugit cum ipso, ostendens ei fugam optimæ viæ. Tamen si descenderit aliquando procella, et hiemem fuerit operata, oret quis et suscitet orationibus suis Christum ut imperet vento et mari ³⁴, ut tranquillitate facta iterum fugiat, ut non comprehendatur a fornicatione, aut avaritia, aut a gloria vana, aut ab aliquo malo persequente se, vel ab ipsa abominatione desolationis, 863 id est dogmate falso.

D 45. *Orate ut ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato* ³⁵. Deus in sex diebus fecit opera mundi et requievit in Sabbato. Requievit autem ab operibus mundi quæ facere coepit. Opera autem justitiæ semper sine initio operatur et operabitur sine fine: et sic hominum genus ante Christi adventum operati sunt omnes opera mundi, et nemo requievit ab eis, sabbatizans jugiter ab operibus bonis. Veniens autem Dominus noster Sabbatum nostrum et requies nostra, attulit nobis requiem Sabbati sui, sicut ille requievit in Sabbato ab operibus mundi, non

²¹ I Cor. iii, 2. ²² Hebr. v, 12, 13. ²³ Matth. xxiv, 19. ²⁴ I Cor. vi, 18. ²⁵ Eccl. ix, 4. ²⁶ I Tim. v, 23. ²⁷ Eccl. xxi, 2. ²⁸ II Thess. ii, 3. ²⁹ Matth. xxiv, 16. ³⁰ Psal. cxx. ³¹ Psal. lxxxvi, 1. ³² Exod. iii, 5. ³³ ibid. 5. ³⁴ Matth. viii, 26. ³⁵ Matth. xxiv, 20.

autem requievit ab operibus iustitiæ, sic et nos per ipsum sabbatizemus ab operibus mundialibus, et carnalibus, et nocivis, opera autem iustitiæ semper exerceamus. Quoniam autem ipse nobis allaturus fuerat huiusmodi Sabbatum, in quo nullum opus faciamus servile, testatur et ipse per Prophetam dicens de indignis Judæis ita ²⁶: *Donec juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Et iterum Lamech nomen imponens filio suo Noe in mysterio Christi, ita dixit de eo ²⁷: *Et vocavit nomen ejus Noe, dicens, quoniam hic dabit nobis requiem a moribus nostris, et ab operibus manuum nostrarum, et a terra quam maledixit Dominus.* Omnis ergo qui vivit in Christo, semper in Sabbato vivit et in requie requiescens ab operibus malis, operatur autem opera iustitiæ incessanter. Multi autem nomen Christi habentes, non gratiam, econtra sabbatizant ab operibus bonis, operantur autem opera mala. Mediocres autem interdum dimittunt sabbatismum operum malorum, et sabbatizant ab operibus bonis, non bona operantes, sed mala. Quidam autem ab operibus malis sabbatizant, non autem exercent opera bona, cum oporteat non solum mala fugere, sed etiam bona exercere. In tali ergo Sabbato operum bonorum, quando bona opera non facit homo Christianus, jubet nos Christus orare ne fuga nostra fiat in illo. Cessante enim te ab operibus bonis, si quidem steteris ante faciem abominationis, et ultro te subdideris ei, voluntarie mortuus es gladio verbi mendacis. Si autem volueris fugere, et abominatio desolationis secuta fuerit te, sine [sive] persecutionibus suis franget te, quia non operantur in te virtutem patientiæ opera tua bona: sine [sive] seductionibus suis capiet te, quoniam intelligentiæ lumen non operatur in te opera tua bona. Nemo enim in tali periculo falsi dogmatis facile superatur et fallitur, nisi quia nudus est ab operibus bonis. Propterea et Apostolus dicit de ipso periculo ²⁸: *Pro eo quod charitatem veritatis non acceperunt, dabit illis operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur homines qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Cum autem viderimus abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, videbimus et magnam tribulationem instantem, qualis facta non est ab initio mundi usque ad illam ipsam, neque fiet postea. Quæ enim major tribulatio quam videre fratres nostros seduci propter sanctum locum a desolationis abominatione stante in eo? Et si quidem amici alienius aut proximi mors corporalis magnam operatur tribulationem ei qui non fuerit meditatus ut sufferat eam, qualem putas tribulationem ei qui compatitur quando unum passum fuerit membrum, et ei qui viderit quando scandalizatus fuerit aliquis frater? Si autem et quis viderit se ipsum moveri et conturbari a desolationis abomina-

tionem, quasi non sit abominatio desolationis, et viderit se periclitari propter dilectionem quam habet in sanctum locum, ita ut pene consentiat ei abominationi tanquam sit Deus, et tradat semetipsum abominationi quasi Deo, quomodo putas eum tribulari magna tribulatione, qualis non fuit ei ab initio ex quo venit in mundum usque ad illud tempus? Sed nec alia tribulatio talis eum poterit comprehendere aliquando, et maxime si quis trahitur ut existimet abominationem stantem in cælo [loco] sancto, non esse abominationem desolationis, sed Deum Verbum. Adhuc autem et si quis manifeste quidem videat abominationem desolationis stantem in loco sancto, et si sequatur eam, accipiens sibi excusationem de divinis Scripturis, quasi indifferenter liceat Christianitatem negare, dicens denegationem non esse denegationem; et escas immolatorum quasi nihil nocentes manducanti fuerit arbitratus, profrens de Scripturis exempla; et quia indifferenter liret in uno eodemque tempore mulieribus commisceri diversis, quasi et patribus ista facientibus olim: omnibus istis peccatis majus est abominatio desolationis, id est, verbum quod in loco Scripturarum sanctarum consistit, iniquitatem in excelsum loquens et persuadens a Creatore discedere, qui solus et verus est Deus, et credere alteri nescio cui Deo super istum, cui nullus similis est, cum talis noster Salvator dicat ²⁹: *Pater qui misit me, major me est.* Magna ergo tribulatio generatur a desolationis abominatione stante in loco sancto, ita ut talia dicantur de ea ³⁰: *Et nisi abbreviati essent dies illi, non esset salva facta omnis caro. Propter electos autem abbreviabuntur dies illi.* Tanta autem, et sic magna in illa abominatione desolationis fit tribulatio, ut Deus operetur abbreviationem dierum tribulationis illius, superfluum eorum præciciens quod additur a desolationis tribulatione et abominatione. Aliter enim non est possibile ut sanetur omnis quæ salvanda est caro, nisi acceperit abbreviationem a Deo. Dies enim intelliguntur præcepta et dogmata veritatis posita in Scripturis ad illuminationem intelligentium animarum. **864** Omnes autem intellectus a scientia falsi nominis venientes, qui adduntur sermonibus Scripturarum et conjunguntur, intellige mihi additamenta esse supra magnitudinem naturalem dierum Scripturæ: quod additamentum bonus Deus abbreviat per quos vult. Et quotiescumque videris adventu verbi veritatis in sensu tuo præcidi altitudines extollentes se adversus scientiam Dei, toties intellige abbreviatus dies tribulationis, et circumcisam superfluum magnitudinem, quam contra naturam abominatio desolationis semper superaddidit diebus Domini qui sunt in Scripturis. Et propter electos abbreviantur dies illi, ut videntes in sensu suo præcisionem superfluitatis dierum, et remanentem illam solummodo lucem quæ secundum

²⁶ Psal. xciv, 11. ²⁷ Gen. 9, 29. ²⁸ II Thess. ii, 10. ²⁹ Joan. xiv, 28. ³⁰ Math. xxiv, 22

verbum est veritatis, nihil patiantur a desolationis abominatione, vel eo quod additum fuerat super veros et naturales dies Scripturarum.

46. Tunc si quis vobis dixerit : *Ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere. Exsurgent enim pseudochristi et pseudoprophete, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis : Ecce in solitudine est, nolite exire; ecce in domibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et apparet usque ad occidentem, ita erit adventus Filii hominis. Ubiunque enim fuerit cadaver, illic congregabuntur aquilæ*⁴¹. Quoniam diximus abominationem desolationis stantem in loco, esse mendacii verbum quod in loco Scripturarum sancto stare videtur, dicit aliquis, et quomodo quasi non stante ea illic ita dicit aliquis discipulis Christi : *Ecce hic Christus, ecce illic*. Alius autem dicit : *Ecce in solitudine est* ; alius autem : *Ecce in domibus*. Vide ergo si ad hæc dicere possumus quod ait : *Ecce hic, ecce illic* ; quoniam *ecce hic, ecce illic*, non extra Scripturam foras aspiciendum est. Dicit enim qui seducere voluerit nos et defendere contraria veritati : *Ecce hic Christus*, demonstrans verbi gratia hunc Evangelii locum. Alterius autem erroris auctor dicit : *Ecce hic Christus*, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacii illius verbum quod proposuit vindicare ; et sic ex lege, et prophetis, et apostolis profert unusquisque quæ videntur defendere mendacium illud utpote veritatem. Vel sic impletur quod ait : *Ecce hic Christus, ecce illic*, ostendens non Christum, sed aliquem fictum ejusdem nominis, utputa, secundum Marcionis doctrinam, et secundum traditiones Valentini, aut Basilidis longam fabulositatem, aut secundum Apellis adversus Paulum testimonium falsum. Erunt autem et alii plures qui dicturi sunt discipulis ex divinis Scripturis, conjungentes eis suum proprium sensum : *Ecce hic Christus, ecce illic*. Si autem dixerint vobis : *Ecce in solitudine, nolite exire; ecce in domibus, nolite credere*. Quidam enim secreta proferentes dicunt : *Ecce in solitudine*. Quando enim secretas et non vulgatas Scripturas proferunt ad confirmationem mendacii sui, videntur dicere : *Ecce in solitudine verbum est veritatis*. Secretæ enim Scripturæ, recte solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quoties autem canonicas proferunt Scripturas in quibus omnis Christianus consentit et credit, videntur dicere : *Ecce in domibus verbum est veritatis*. Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima et ecclesiastica traditione, nec aliter credere nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Vel sic eorum verborum falsorum professores quidam quidem nec ab initio simulant Scripturas, et sic fallere tentant. Ideo, existimo, eos sermones qui sunt omnino extra Scripturam

ostendere volens dixit : *Si dixerint vobis : Ecce in solitudine est, nolite exire*, de regula fidei. Eos autem qui ad schisma simulant divinas Scripturas, ostendere volens dixit : *Si dixerint vobis : Ecce in domibus, nolite credere*. Quodcumque professi fuerint de Scripturis, et de mysteriis quæ sunt in eis ad demonstrationem, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, et apparenti usque ad Occidentem : qualis est veritas Ecclesiæ Dei : ab ea enim sola sonus in omnem terram exiit, et in fines orbis terræ verba eorum⁴², et velociter currit sola vere veritas Dei⁴³.

47. Sicut fulgur enim exit ab Oriente et apparet usque ad Occidentem, ita erit et adventus Filii hominis⁴⁴, et reliqua. Scire debemus et illud, quoniam veritatis fulgor non aliquo quidem Scripturarum loco apparet, ex alio autem Scripturarum loco non defenditur, sed ex omni loco Scripturarum, id est sive ex legis, sive prophetarum, sive ex Evangeliorum, sive ex apostolorum Scriptura defenditur : et exiens hic fulgor veritatis ab Oriente, id est ab initio Christi, apparet usque ad dispensationem passionis ipsius, in qua est occasus ipsius. Et huic tali fulgori similis est Filii hominis adventus, id est verbum veritatis. Et sic autem intelligere possumus quod ait : *Exit ab Oriente, et apparet usque ad Occidentem*. Christus Verbum esse, et veritas, et sapientia ostenditur a primo initio creaturæ mundi usque ad novissimam apostolorum Scripturam, id est a Genesi usque ad apostolicos libros, post quos nullis scripturis ita credendum est sicut illis. Aut ita, quoniam lex et propheta usque ad Joannem, in quibus est fulgor veritatis : et oriens quidem est lex, occidens autem finis legis Joannes. Sola autem Ecclesia neque subtrahit hujus fulgoris verbum et sensum, neque addit quasi prophetiam aliud aliquid. Sed si oportet subtiliter quærere quod non **865** singulariter dicta est Oriens, neque singulariter Occidens, sed ita, *ab orientibus usque ad occidentes*, dicemus quoniam una oriens, et una occidens, lex et propheta usque ad Joannem ; alia oriens usque ad occidentem, Christus Jesus usque ad Paulum, cui novissimo apostolorum quasi abortivo apparuit Christus⁴⁵. Considera autem et hoc, quoniam unam superius diximus abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielis prophetam⁴⁶, stantem in loco sancto : superaddit autem quasi de multis, *exsurgent enim pseudochristi*. Generaliter enim unus est Antichristus, species autem illius multæ ; tanquam si dicamus, mendacium generaliter unum est, secundum differentias autem falsorum dogmatum inveniuntur multa esse mendacia. Si enim mendacium nihil differt a mendacio, puta Basilidis, aut Marcionis, aut Valentini, aut Apellis, aut aliquorum similium, unum videtur esse mendacium. Hi autem secundum diversa dogmata mentiuntur, multi sunt qui exsurgunt. Hi

⁴¹ Matth. xxiv. 25 et seqq. ⁴² Psal. xviii, 5. ⁴³ Psal. cxxvii, 15. ⁴⁴ Matth. xxiv, 27. ⁴⁵ I Cor. xv, 8. ⁴⁶ Dan. ix, 27.

enim sunt antichristi, et quicumque post eos resurrexerint. Sicut autem veri Christi et unius facti sunt qui a sæculo fuerunt sancti prophetæ, prænuntiantes Christi passiones et postmodum glorias ejus futuras, sic mihi intellige secundum unumquemque pseudochristum, multos ejus falsos prophetas. Non ergo alicujus unius mendacii doctores, sed omnium pseudoprophetæ sunt illius Antichristi, cujus falsos sermones prædicant quasi veros et docent. Secundum hæc ergo quæ diximus, qui ecclesiastice docent verbum, prophetæ sunt Christi. Qui autem Marcionis vel alicujus eorum prædicant verbum falsum, prophetæ sunt Antichristi ejus qui est secundum Marcionem, id est illius mendacii quod introduxit Marcion; et alii falsi prophetæ sunt mendacii illius quod est secundum Basilidem; alii vero illius quod secundum Apellem. Similiter omnes et de prædicatoribus singularum hæresum. Omnia enim et persuasoria quæ proferruntur ad defensionem Antichristi verbi, signa sunt illius Antichristi et prodigia: quæcunque suggeruntur a sapientissimo omnium bestiarum terræ serpente⁴⁷, et a magno sensu principe Assyriorum, signa sunt magna et prodigia, ut in errorem inducantur, si possibile est, etiam electi. Exaggerationis autem sermo est dicens, *si possibile est*, non enim pronuntiavit neque dixit, ut in errorem mittantur etiam electi, sed ostendere vult quoniam frequenter valde persuasorii sunt sermones hæreticorum, et commovere potentes etiam eos qui sapienter audiunt. Sed prædicante nobis omnia Salvatore, neque in solitudinem exeamus, neque qui profitentur Christum in domibus esse, credamus. His autem quæ diximus, adjiciamus adhuc quoniam omnis sermo profitens se esse veritatem, cum non sit veritas, sive apud gentiles, sive apud barbaros, aliquo modo Antichristus est, volens seducere quasi veritas, et separare ab eo qui dixit⁴⁸: *Ego sum veritas*. Propterea non debemus attendere eis qui dicunt: *Ecce hic Christus*, non autem ostendunt eum in Ecclesia quæ plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem, quæ plena est lumine vero, quæ est columna et firmamentum veritatis, in qua tota totus est adventus Filii hominis dicentis omnibus qui ubique sunt: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, usque ad consummationem sæculi*⁴⁹. Et ubicunque fuerit quod est secundum dispensationem passionis ejus, cadaver ejus, qui ideo cecidit ut erigat eos qui ceciderunt, illuc congregabuntur non qualescunque, sed aquilæ discipuli. De quibus etiam propheta dicebat⁵⁰: *Pennigerabunt sicut aquilæ, et current, et non laborabunt, et ibunt, et non esurient*. Et Salomon in Proverbiis⁵¹ assimilat eum qui in Deo est dives, dicens: *Paratæ sunt ei pennæ sicut aquilæ, et convertetur in domo præpositi sui*. Et vide

A quoniam non dixit: Ubicumque fuerit cadaver, ibi congregabuntur vultures, aut corvi; sed volens ostendere magnificos et regales esse omnes qui in passionem Domini crediderunt, proprie dixit: *Ubi fuerit cadaver, illic congregabuntur et aquilæ*.

48. *Statim post tribulationem dierum illarum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum movebuntur. Et tunc apparebit signum Filii hominis in cælo, et tunc plangent se omnes tribus terræ*⁵². Considerantes majores propositiones incurrere quam est sensus hominum, etiam eorum qui plurimum in sapientia profecerunt præ aliis, age discutiamus sermonem: primum quidem quærentes quæ facile recipi possunt ad expositionem evangelici textus, quasi Domino in ipso prophetante: deinde requiramus quæ sit veritas horum verborum secundum eos qui altius et subtilius esse aliquid arbitrantur in verbis, servantes consequentiam moralium traditionum etiam in his, quemadmodum supra. Dicit ergo aliquis: Quemadmodum in magnis ignibus succendi incipientibus, tenebræ ex fumo plurimo videntur extolli, sic in consummatione mundi ab igne qui accendendus est, obscurabuntur etiam luminaria magna, ut, sole obscurato, consequenter obscuratione solis etiam luna impedita, nec a sole percipere lumen nec proprium lumen dare sinatur. Et sic necesse est comprehendant mundi naturam primum tenebræ magnæ: sic autem permarscescente stellarum lumine, reliquum earum corpus crassius factum ut non valeat exaltari sicut primum cum a lumine ipso portatum extollebatur, cadet de cælo. His accidentibus consequens est cælorum rationabiles virtutes, **866** patientes stuporem, commotionem aliquam pati et conturbari, remotas videlicet a primis functionibus suis. Ita qui hæc sic intelligit esse, adjiciat quia signum Filii hominis in quo cælestia facta sunt quæ in cælis erant et quæ in terris, tunc apparebit: utputa, virtus quam operatus est Filius suspensus in ligno; et in cælo maxime fulgebit signum ipsius; et homines ex omnibus tribubus qui prius non crediderunt Christianitati annuntiata, adhuc autem male de ea dixerunt, tunc recognoscentes per signum illud manifestatum, plangent se, et lamentabunt propter ignorantiam suam atque peccata, quia verbum Domini figuraliter non receperunt. Alius vero aliter arbitrabitur de his verbis: quoniam sicut hæc verba demonstrant, nec per ignem fiet mundi corruptio, sed per defectionem ipsius. Et alius utitur exemplo, quoniam sicut deficiente lumine lucernæ paulatim minuitur lumen, sic cælestium luminum deficiente nutrimine, sol obscurabitur, jam non habens super se venientia spiramenta ab eis. Majori autem luminari hæc patiente, multo magis et luna nec ipsum poterit exhibere splendorem igneum

⁴⁷ Gen. iii. ⁴⁸ Joan. xiv, 6. ⁴⁹ Matth. xxviii, 20.⁵⁰ Isa. xl, 31.⁵¹ xxiii, 5.⁵² Matth. xxiv, 29, 30.